

Fællesskabende samarbejder og deltagelsespositioner – udforskning af tilblivelser, udeblivelser og opløsninger

*Af Dorethe Bjergkilde og Eva Pallesen *)*

Resumé

Fællesskaber ses i stigende grad som mulig løsning på velfærdsudfordringer som ensomhed, udsathed og eksklusion – ofte ud fra en antagelse om at den enkelte gennem deltagelse i fællesskaber kan overskride etablerede positioner. Der er derfor en øget interesse i at arbejde med fællesskaber fra både civilsamfundsaktører og kommuner. I artiklen undersøges betingelserne for tilblivelsen af nye borgerfællesskaber, som ikke er målgrupperettede, og som foregår inden for nogle forholdsvis bevægelige og åbne rammer. Analysen, der tager afsæt i procesontologi og trækker på liminalitets- og affektteori, peger på, at man både som deltager, facilitator og samarbejdspart omkring denne slags fællesskaber, kommer på et intensiveret arbejde med at afstemme og balancere affekter, følelser og strukturelle åbninger/lukninger. På denne baggrund peger artiklen bl.a. på behovet for at understøtte deltagerne i dette arbejde, og skabe rum for løbende refleksion om de valg og afgrænsninger, som også 'åbne' fællesskaber hviler på.

Emneord

Fællesskabende, fællesskaber, affekt, liminalitet, tilblivelsesprocesser

*) Dorethe Bjergkilde er lektor, ph.d. og Eva Pallesen er docent, ph.d. og forskningsansvarlig leder. Begge er ansat ved Center for Ledelse og Organisering på Professionshøjskolen Absalon.

A. Indledning

Der er en stigende interesse i at udnytte potentialet i fællesskaber, både som et supplement men i stigende grad også som løftestang for reformdagsordner på de store velfærdsområder. Fællesskaber ses fx som midlet til at øge kollektiv læring og samarbejde i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet (Albrechtsen, 2015; Bjergkilde, 2019; Bjergkilde & Pallesen, 2022; Fullan, 2014).

Ligeledes forskes der aktuelt i fællesskaber som noget, der kan fremme inklusion (Mørck et al., 2022) og forhindre marginalisering særligt i forhold til udsatte individer eller grupper, som ikke deltager i mere formelle netværk (Christensen, 2020; Görlich et al., 2019; Mørck et al., 2022). Endvidere ses samskabelse mellem forskellige aktører også som en vej til nye former for fællesskaber, der kan styrke social identitet og kulturelle lokale netværk (Tortzen, 2019; Ziegler & Adelskov, 2019). I denne sammenhæng er der generelt en stigende interesse i tværsektorielt samarbejde og samskabelse omkring fællesskaber, der således i stigende grad ses som en løsning af velfærdsproblematikker fx i forhold til ensomhed, udsathed og ekskludering fra arbejdsmarkedet. Fx har forskning i frivillighed og samskabelse interesseret sig for potentialet i de fleksible rammer, som civilsamfundsnetværk har en særlig mulighed for at arbejde ud fra (La Cour, 2021).

Fællesskaber ses således i stigende grad som et middel til at løse et problem og som en vej til at forfølge nye udviklingspotentialer både for den enkelte og samfundet. Imidlertid peger studier fra alternative organiseringsformer på, at når formelle strukturer trækkes tilbage, intensiveres rummet for modsatrettede følelser og affekter, hvilket både kan fremme og begrænse fællesskabende processer og mulige deltagelsespositioner (Resch & Steyaert, 2020; Stenner, 2017). Ligeledes peger studier af samarbejdet mellem frivillige civile og kommunale aktører på, at kommunale regler og værdier og de frivilliges autonomi kan være svære at forene (La Cour, 2021).

Med andre ord: fraværet af bestemte strukturer og formelt fastlagte positioner kan være et mulighedsgivende rum i forhold til nye spirende fællesskaber, men de er ikke uden udfordringer. I denne artikel undersøger vi, hvad der henholdsvis muliggør og udfordrer fællesskabende processer. De fællesskaber, vi undersøger, tager udgangspunkt i ideen om åbenhed i den forstand, at de ikke er målgrupperettede, og at de foregår inden for nogle forholdsvis bevægelige rammer, hvor aktiviteter, indhold og mødeform løbende bestemmes af deltagere. Vi er her særligt interesserede i den forhandlings- og tilblivelsesproces, som udspiller sig og har betydning for nye fællesskaber og indtagelse af nye deltagelsespositioner (Davies & Harré, 1990).

Analysen fokuserer således på det, vi kalder mellemrummet eller tærsklen, dvs. hvad sker der i overgangen, hvor formaliserede rammer og positioner er trukket tilbage, og hvor nye fællesskaber

og nye deltagelsespositioner er ved at opstå. Vi undersøger her i og på tværs af socialøkonomiske og kommunale samarbejdskonstellationer 1) hvad der betinger, om fællesskaber bliver til eller omvendt udebliver eller opløses, samt 2) hvilke muligheder og udfordringer for deltagelse, som opstår i sådanne potentielle fællesskaber.

Artiklens forskningsspørgsmål fokuserer derfor på samarbejder og deltagelsespositioner i fællesskabende processer, - hvorledes bliver de til, intensiveres, udebliver eller opløses?

Artiklen tager afsæt i et relationelt procesontologisk perspektiv (Barad, 2007; Brown & Stenner, 2009; Hernes, 2014; Stenner, 2017; Whitehead, 1985), hvilket betyder, at vi undersøger fællesskaber som nogle, der hele tiden er ved at blive til, og som hele tiden defineres ud fra deres relevans i forhold til andre fænomener.

Gennem analysen viser vi, hvordan de undersøgte fællesskaber emergerer fra processer, der både er diskursive (hvad kan man tale om), materielle (hvad kan man lave, fx håndværk) og affektive (hvilken stemning mødes man med som ny deltager). Analysen peger på, at det ufærdige og fleksible rummer muligheder for, at nye fællesskaber og deltagerpositioner kan blive til, men samtidig viser den, at de relationelle dynamikker og forhandlinger mellem deltagerne intensiveres, når rammerne er åbne.

Det bliver her tydeligt at tilblivelsen af fællesskab altid hviler på en eller anden form for midlertidig afgrænsning til omverdenen: hvad kan man (ikke) tale om her, hvad kan man (ikke) lave her, hvilken stemning kan der (ikke) være her. Således foregår engagementet hos aktørerne i vores empiri i en udspændthed mellem den overordnede idé om det åbne fællesskab, hvor alle kan deltage - og de nødvendige midlertidige lukninger, hvor de der er til stede i praksis kommer til at tage stilling til, hvilke deltagelsesformer der skal vælges til, og hvilke lukninger der skal foretages. På baggrund af analysen peger vi således bl.a. på behovet for at facilitatorer hjælpes bedre til at stå i denne udspændthed og understøttes i at reflektere over - og løbende udfordre - de afgrænsninger, der foretages i praksis.

Artiklen er bygget op på følgende måde: Først præsenteres det empiriske materiale og konteksten, det er generet i, og dernæst udfoldes de teoretiske begreber. Så følger analysen i fire dele: I første del af analysen undersøger vi, hvorledes de fællesskabende processer faciliteres i et netværk og muliggør nye deltagelsespositioner. I anden del har vi fokus på de affektive og følelsesmæssige processer, som er med til at rammesætte deltagelse i et spirende fællesskabende netværk. I tredje del undersøger vi de relationelle balanceringer og afstemninger, der udspiller sig imellem åbninger/stabiliseringer og affekter (følelser, stemning, intensiteter), og som viser sig at være konstituerende for nye mulige fællesskabende netværk og nye deltagelsespositioner heri. I fjerde

del udfolder vi det viljesarbejde, som fordres og bliver tydeligt, når vi udforsker mulige samarbejder omkring fællesskabende processer på tværs af en socialøkonomisk og kommunal instans. Analysen følges op af en konklusion og diskussion til sidst.

B. Empiri og metodologiske overvejelser

Empirien i artiklen stammer fra et større forskningsprojekt bevilliget af Velux Fonden, som udforsker fællesskabet som metode i og mellem kommune og civilsamfund. Empirien fra denne artikel er indsamlet i en kommune og en social økonomisk virksomhed. Det empiriske materiale består af semistrukturerede interviews med kommunale og civile ledere, facilitatorer og deltagere samt uformelle samtaler og observationsnoter fra etnografisk feltarbejde, skabt i perioden 2019-2022. Der er i denne periode gennemført 38 interview og 36 observationer, fordelt jævnt på begge kontekster. De første tre delanalyser er fra en socialøkonomisk virksomhed, som driver et borger- og iværksætterhus. Her er det muligt at deltage i forskellige netværk, som frivillige selv tager initiativ til at opstarte, udvikle og drive. Netværkene danner rammen om forskellige aktiviteter som fx samspil, litteraturlæsning, krea-værksted osv. Her har vi foretaget interview og observationer - både med deltagerne, de som faciliterer netværkene, og de som leder den socialøkonomiske virksomhed. Deltagerne, facilitatorerne og nogle af lederne er frivillige, som primært kommer fra lokalområdet i en større provinsby Sjælland. De frivillige er både borgere, som står i en udsat position og uden arbejde, samt ressourcestærke borgere som har arbejde eller er pensioneret.

Den socialøkonomiske virksomhed samarbejder med en kommune om at skabe fællesskaber, der skal åbne op for nye deltagelsesmuligheder, herunder særligt udsatte borgere. Dette samarbejde fokuserer den fjerde og sidste delanalyse på. Her har vi interviewet facilitatorer og ledere fra både den socialøkonomiske og kommunale aktør. Interviewene som er brugt i analysen er primært med ledere fra begge instanser.

Artiklens teoretiske afsæt i relationel procesontologi får betydning for vores metodologiske udgangspunkt. Når vi udforsker fællesskabende processer ud fra et proces-teoretisk blik, må vi opgive ideen om en lineær begyndelse og afslutning. Vi tænker viden som noget, der starter i "midten af det hele" (St. Pierre & Jackson, 2014), og derfor bliver viden- og meningskabelse i vores optik noget midlertidigt, der konfigureres på tværs af tid og sted. Dvs. vi ser vores vidensproduktion som noget, der bliver til i interaktionen mellem det empiriske felt, de forskningsteknologier vi anvender og os som forskere. At tænke metodologi fra dette perspektiv får konsekvenser for både vores indsamling af empiri, vores forskerposition og vores arbejde med teoretiske begreber (Bjergkilde, 2021). De forskningsteknologier, vi anvender, er virkelighedsproducerende. Dvs. vores valg heraf får betydning for, hvad vi får øje på, og hvad som kan undersøges. Ud fra vores

metodologiske optik skaber vi specifikke, midlertidige og afgrænsede fænomener gennem vores forskningsteknologier og forskningspraksis (Juelskjær, 2019, s. 82), så på den måde har vi ikke en forestilling om, at vi kan afdække en generisk objektiv viden.

I produktionen af vores empiri har vi brugt vores sanser på forskellige måder under feltarbejdet, hvor vi både har iagttaget, lyttet, følelsesmæssigt fornemmet i egen forskerkrop og spurgt ind til deltagerne. Inspireret af Stewart (2011) kan vi sige, at vi under og efter feltarbejdet har arbejdet kropsligt og sanseligt med at tune os ind på møder og deltagernes stemninger og rytmer for at lave en midlertidig kobling til det daværende levede liv. Vi har på antropologisk vis forsøgt at lade os synke ned i 'materien' og tune sanserne til potentielt nye måder at opleve verden på (Stewart, 2011). Dvs. vi har brugt vores egen sansende krop som en forskningsteknologi. Det betyder, at vi har deltaget i netværkene og til en vis grad i samtalerne. Ligeledes har vi også arbejdet med det håndarbejde, som deltagerne beskæftigede sig med. Samtidigt har vi af etiske hensyn og for at forventningsafstemme været eksplicite omkring, at vi ikke deltager på samme vilkår som de lokale deltagere. Fx har vi sagt nej til at få taget billeder af os til deres gruppe samt gjort opmærksom på, at forskningsprojektet ikke indebærer, at vi kommer til at deltage kontinuerligt på lige fod med dem. I arbejdet med empirien har vi læst efter både muligheder og udfordringer for samarbejder og deltagerpositioner i de fællesskabende processer. Da denne empiri også rummer deltagernes til tider svære udfordringer, har vi af etiske hensyn valgt at anonymisere navne og steder.

C. Teoretiske begreber

Nedenfor præsenterer vi de centrale begreber, som vi har fundet hjælpsomme i analysen af, hvilke deltagerpositioner og samarbejder som muliggøres eller udfordres i de fællesskabende processer. Her trækker vi på forskning fra affekt- og liminalitetsstudier.

1. Affekt

Affekt er i artiklen et centralt begreb til at begribe fællesskabende processer. Affekt betyder, at man både kan bringe andre i affekt og selv kan blive bragt i affekt af andre (bevæget, påvirket) (Brown & Stenner, 2009; Gherardi et al., 2018; Gregg & Seigworth, 2010), og på den måde kan affekt tænkes som et relationelt fænomen, der bliver medkonstituerende i mødet mellem deltagerne i de fællesskabende processer.

Vi tager særligt afsæt i den affektteoretiske tilgang, der har fokus på at overskride dikotomien mellem prækognition, krop og kognition (Blackman, 2012; Cromby & Willis, 2016; Stenner & Moreno-Gabriel, 2013; Wetherell, 2012). Artiklen forfølger ambitionen om at udforske interaktionen og den gensidige konstituering mellem diskurs, affekt og materialitet, hvor både det sproglige, affektive og materielle har agens (betydning) og materialiserer sig i praksis (Bjergkilde, 2021; Staunæs & Pors,

2015). Affekt forstås som noget, der kan medieres relationelt i mødet med andre og materialiserer sig i praksis på måder, der kan producere potentialer for ændringer (Blackman, 2012). Affekt konstituerer således både vores diskursive praksis (sprog) og den måde, vi interagerer med materialitet på (fx møbler, håndværk), samtidig med at den diskursive praksis og materialitet også er medproducerende af affekter og stemninger. Affekt, som et relationelt begreb, tænkes her, som noget der går på tværs af kroppe og psyker. Således kan affekt forstås som intensiteten af stemninger, atmosfære, energier og følelser, der bliver til mellem kropslige og ikke-kropslige fænomener i de fællesskabende processer (Bjergkilde, 2021; Blackman, 2012; Gregg & Seigworth, 2010; Staunæs & Juelskjær, 2014).

Her bliver affektiv afstemning centralt. Det skal forstås som, at affekt cirkulerer, og at der sker en slags synkronisering af ens kropslige nonverbale kommunikation med andre, når mennesker filteres sammen i relationelle dynamikker (Blackman, 2012). At være affektivt afstemt fordrer et følelsesmæssigt arbejde af den enkelte i de fællesskabende processer. Ikke at være afstemt betyder fx, at deltagerne ikke sanser, hvad de andre føler, eller at deltagerne måske ikke har arbejdet på at korrigere eller lukke hullet mellem, hvordan de føler eller 'burde' føle for at kunne være en del af fællesskabet (Ahmed, 2014b; Bjergkilde, 2021). På den måde forstår vi affekt som et kollektivt fænomen, der netop bliver medkonstituerende i de processer, hvor oplevelsen af fællesskaber bliver til.

Begrebet følelser bliver her vigtigt at inddrage, da det er hjælpsomt til at forstå, hvordan den enkelte og kollektivet indgår i de fællesskabende processer. Ifølge Whitehead bliver følelser en slags transformere mellem hændelser, og de får derved en form for agens (betydning), idet verden ikke bare erkendes men føles (Whitehead, 1985). På den måde bliver følelser en aktiv proces, der initierer en midlertidig, udforskende, transformerende og 'processuel begriben' i de fællesskabende processer, man deltager i (Cromby & Willis, 2016). Følelser skal ikke her forstås som noget kvalitativt, indholdsmæssigt bestemt (fx altid glad eller vred), men mere som kognitive og kropslige udforskende processer, hvor nogen følelser er flygtige, og nogle måske sætter sig mere eller mindre midlertidigt.

Pointen her er, at følelser cirkulerer og betydningssætter relationer, deltagelsesmuligheder og fællesskabende processer, og at de derfor får betydning for interaktioner og tilblivelsesprocesser. Følelser både kvalificerer og materialiserer sociale relationer, og samtidig produceres og intensiveres følelser af, at de cirkulerer blandt mennesker (Ahmed, 2004, 2014a). På den måde bidrager følelser til at skabe en slags kollektiv sammenhæng og reference i de fællesskaber, som er ved at opstå¹. På baggrund heraf forstår vi et fællesskab som en relationel og følt oplevet praksis, der hele tiden bliver til, og som der er vævet sammen af kroppe, diskurser, affekter og materialitet på tværs af tid og sted.

2. Liminalitet

I de processer, som udspiller sig i den socialøkonomiske virksomhed og mellem denne og kommunen, fremhæves ofte betydningen af de åbne rammer, hvor deltagerne har mulighed for at forme fx et netværk og selv bestemme indhold. Sådanne åbne rammer kan ses som en slags liminal affektiv teknologi (Stenner, 2017, s. 23) – forstået som en slags blød teknologi eller ritual, der er med til at facilitere åbne processer og nye deltagelsespositioner. En liminal affektiv teknologi konstruerer et springbræt og referenceramme for nye veje, idet den igangsætter liminale processer, hvor deltagerne befinder sig i en omskiftelig og følelsesmæssig tilstand af 'hverken at være, hvad de var før, og de er heller ikke blevet til noget andet endnu' (Kofod & Stenner, 2017; Stenner, 2017).

Liminalitetsbegrebet kan give en forståelse af de sociokulturelle og affektive dynamikker, som udspiller sig i de fællesskabende processer, som er ved at blive til (opstå). Liminalitet betyder tærsklen, limen og overgangen fra et til noget andet (fx fra en praksis eller position til en anden) (Gennep, 1960). Det foranderlige og omskiftelige intensiveres i særlig høj grad i de transformerende liminale processer, hvor man vakler mellem to verdener (Gennep, 1960, p. 18). Denne tøvende, ambivalente, omskiftelige proces kalder Greco & Stenner (2017) liminal affektivitet. Liminal affektivitet kan forstås som noget, der oscillerer, dvs. svinger og varierer, mellem modsatrettede følelser og udspiller sig i resonansen mellem forskellige mere stabiliserende former for processer (Greco & Stenner, 2017).

Det er nemlig i det liminale mellemrum, at der er et højt niveau af affektiv intensitet og ambivalente oscillerende følelser, som er 'nøglen' til forandring (Sønderskov, 2011, s. 134; Szakolczai, 2000). Når man er ude af sin komfortzone, er potentielt åben, søgende og midlertidigt løsnet fra gamle positioner og vaner – så er der ifølge liminalitetsstudier det største potentiale for transformation. Kirkeby (2014) peger på, at liminale processer involverer selv-refleksion og transformering af selvet, som betyder at man træner mod at befri sig fra gentagelsen, dvs. den praksis, man plejer at udøve (Kirkeby, 2014, s. 235-237). På den måde kan vi forstå de åbne fællesskabende processer som et felt, hvor der er mulighed for at udforske nye deltagelsespositioner. En vigtig pointe er dog, at de liminale processer virker gennem sociale, uformelle fællesskaber og følelser, hvor refleksivitet nedtones til fordel for følelse (Kirkeby, 2014; Sønderskov, 2011). Det betyder, at i liminale processer, hvor tilblivelsesprocesserne er særligt intense, åbne og affektivt ladede, får relationerne og interaktionerne en særligt konstituerende effekt, og det er det, som vi vil undersøge i analysen.

I forhold til forståelsen af åbnende/stabiliserende processer i de fællesskabende processer, kan en videreudvikling af liminalitetsbegrebet også hjælpe os. (Greco & Stenner, 2017). Inspireret af Whitehead fremhæver Greco og Stenner, at liminalitet kan forstås som transition mellem mere stabiliserende former for processer. På den måde kan vi forstå tilblivelsen af et fællesskab som noget, der er ved at blive, og som har potentiale til at stabilisere sig midlertidigt. Omvendt kan

tilblivelsen af et fællesskab blive opløst, hvis processen opleves forstyrret (Greco & Stenner, 2017, p. 151). Et fællesskab er inden for denne forståelse noget, der bliver til gennem mindre mønstre af genkendelser eller oplevelser. Det skal samles i et større mønster af koordinerede aktuelle begivenheder koordineret på tværs af tid og sted, og det fordrer løbende en reaktualisering, hvis det skal opleves som et mere stabilt fællesskab (Brown & Stenner, 2009; Greco & Stenner, 2017; Stenner, 2017). For at et fællesskab kan stabilisere sig, fordrer det en midlertidig lukning for nogen deltagere (de bliver ikke genkendt) og deltagelsesformer og en åbning for andre (Hernes, 2014). Det er en nødvendighed for at kunne opleves som et mere stabiliseret fællesskab. Det er disse åbninger og lukninger, der er formet af relationelle afstemninger, som vi nu vil udforske i analysen.

D. Analyse

1. Liminale fællesskabende processer – tilblivelser og facilitering

Det første, vi var nysgerrige på i vores feltarbejde, var, hvad åbne og fleksible rammer muliggør i de fællesskabende processer. Blandt aktørerne i vores empiri tales de åbne rammer frem som noget især de organisationer/fællesskaber, der bygger på frivillighed, mestrer at praktisere og udnytte potentialet i. Det blev tydeligt i starten af vores feltarbejde og optræder også i litteraturen omkring fx frivillige (La Cour, 2021). Det rejser spørgsmålet om, hvad der bliver muligt, når man ikke er bundet af regler, rammer og lovgivning på samme måde som i det offentlige. Nedenstående citater er fra en socialøkonomisk virksomhed. Citaterne, som inddrages i de første to analyser, er fra deltagere og facilitatorer fra et netværk, hvor facilitatorerne er frivillige og fungerer som en slags tovholdere, og hvor der arbejdes med kreativt håndarbejde. Netværket er centralt tilgængeligt, da det ligger midt i byen ved stationen. Alle har mulighed for at bare at dukke op og deltage, og det er op til deltagerne, hvilket slags håndarbejde de har lyst til at arbejde med:

Så gik jeg så til keramik på AOF, hvor de havde et hold for sårbare personer. Men lige pludselig syntes jeg bare ikke, at jeg passede dertil. At jeg havde det så godt. Og jeg havde også bare lyst til at være sammen med nogle normale mennesker. Nogle, der ikke kun går hjemme og så mødes og sidder kun og drikker kaffe og ryger cigaretter og snakker om hvad de fejler og det ene og det andet og den slags. Jeg ved godt, jeg fejler også noget, og jeg må også prøve at overskride grænser og alt muligt (...) Det er rigtig hyggeligt, fordi man bliver rigtig taget imod dernede, og der står nogen og siger velkommen til en, så man føler sig ikke mærkelig, når man kommer ind. (Interview Signe)

Det gør, at jeg føler, at jeg er med i noget, jeg er... Og jeg kan være med til at skabe noget. Det er nok den vigtigste grund til, at jeg overhovedet er her. Det er det her med, at det er ikke et færdigt koncept, man bare kommer og deltager i. Du er med til selv at udforme, hvordan skal det være. Det synes jeg er spændende (...) Hvis man vil have noget til at ske hernede, så skal man have fingrene op og så komme i gang. (Interview Yvonne)

I citaterne bliver det tydeligt, at der faciliteres et åbent liminalt rum, hvor positioner og strukturer er opløst. Det muliggør en eksperimentering med rammer og udviklingsmuligheder; "det er ikke et færdigt koncept", "du er selv være med til at udforme", som Yvonne påpeger. Det muliggør også, at den enkelte kan afsøge og forhandle sig til nye deltagelsespositioner: "jeg har lyst til at være sammen med normale mennesker", "Jeg må overskride grænser", "jeg føler mig ikke så mærkelig her", som Signe udtaler. Muligheden for at overskride gamle kategorier fx "sårbare personer", som Signe refererer til, muliggøres gennem det, som de samles om, nemlig aktiviteten håndarbejde. Fokusset på aktiviteten muliggør en frigørelse fra fortiden og skaber et benspænd for "snak om hvad man fejler", eller kun at "drikke kaffe og ryge cigaretter". I disse åbne rammer tales en forståelse frem, om at det man gør og taler om her og nu, er med til at definere, hvad man er eller hvilken kategori, man positioneres i. Det handler ikke om, hvad man kommer med af fx sygdomme. I citatet henvises til, at overskridelse af egen grænse og forhandling af ny deltagerposition sker ved at undlade kun at tale om problemer og at gøre noget aktivt, og det sættes her lig med, at det er det "normale mennesker" gør. Positionen som "normal" muliggøres med andre ord gennem dette nye fleksible netværk, og det understøttes af den affektive stemning; "man føler sig velkommen og bliver taget rigtig imod", "det er rigtig hyggeligt", som Signe påpeger.

Dette åbne netværk kan tænkes som en liminal affektiv teknologi, og det kan give os en opmærksomhed på de dynamikker, som kommer i spil, når et liminalt rum faciliteres. Når rammer, positioner og kategorier opløses, og det ikke er muligt at orientere sig efter en given struktur, bliver disse åbne netværk formet af stemningen og interaktionerne mellem deltagerne. I det uformelle spirende netværk, som træder frem i citatet, arbejdes med at frigøre sig fra tidligere/andre positioner. Det modelleres relationelt gennem den affektive stemning (som ny deltager mødes man med en særlig stemning - det er hyggeligt, og man føler sig velkommen), diskurser (hvad kan man tale om - ikke personlige problemer) og materialiseringer (hvad kan man lave - håndarbejde og ikke kun drikke kaffe). Det er disse liminale kollektive processer, som muliggør tilblivelsen af et nyt spirende fællesskab, og som bidrager til frigørelsen af tidligere positioner og kategorier.

Fællesskabelsesprocesser, som de fremtræder i ovennævnte citater, emergerer således både fra interagerende diskursive, materielle og affektive processer, som udspiller sig blandt deltagerne. Oplevelsen af at være en del af et fællesskab bliver her en relationel og følt oplevelse og erfaring.

Dette relationelle aspekt intensiveres, når rammerne er åbne. Det betyder også, at forhandlinger finder sted på flere måder (hvad skal vi tale om og hvad skal vi lave), og det er med til at konstituere nogle afgrænsninger, som vi vil se nærmere på i næste afsnit.

2. Følelsesarbejdet i de fællesskabende processer

Vi så i ovennævnte citater, at det ufærdige og åbne fællesskab, som endnu ikke har stabiliseret sig midlertidigt, rummer nye mulige deltagerpositioner. Samtidig blev det også tydeligt, at der i det spirende nye fællesskab, blev foretaget en afgrænsning til det 'som var' (fortiden) og det 'som vi ikke vil snakke om eller ikke lave'. Blandt deltagerne blev noget valgt til (håndarbejde, vi er aktive), men i samme bevægelse bliver andet også valgt fra (kun snakke om personlige problemer). Det, som muliggør 'noget', afgrænser også 'noget andet' i en og samme bevægelse. Nedenstående citater er fra en observation og interview med deltagerne, der arbejder med kreativt håndværk:

Her kommer der ikke nogen psykisk sårbare. De passer ikke ind her, til os. De taler enten en hel masse, eller de siger ikke noget. Vi har et godt socialt fællesskab. (Dialog blandt deltagerne)

Der er nogen, som har det så fx psykisk dårligt, at vi ikke kan rumme dem. Vi har haft folk, der er så højtråbende i lokalerne, dem kan vi ikke rumme (...) Hvis det er så store problemer, folk har. Så dur det ikke i en forsamling der. (Interview med deltager)

Nogen forstyrrer de aktiviteter, vi er i gang med. Det gør noget ved forsamlingen, hvis de bare vil drikke kaffe og tale store problemer (...) hvis man har det psykisk rigtig, rigtig dårligt, så man ikke fungerer og sidder og siger nogle underlige ting. Det gør de andre urolige, har jeg prøvet. (Interview med deltager)

For at kunne forstå de fællesskabende processer, som udspiller sig i citaterne, bliver liminalitetsteorien hjælpsom. I nye åbne liminale rum leder deltagerne efter nye referencerammer, og det afstedkommer spirende ustrukturerede og uformelle fællesskaber, som har potentiale til at forme sig til et mere blivende netværk, også kaldet *communitas* (Bjergkilde, 2021; Kirkeby, 2014; Stenner & Moreno-Gabriel, 2013). Hvis et nyt fællesskab skal blive til og få betydning, så er det også betinget af, at andet træder i baggrunden (Barad, 2007) (fx gamle positioner). Det vil give deltagerne en oplevelse af et socialt fællesskab, de kan referere til. Det bliver tydeligt i citaterne, at der opstår nogle mere stabiliserende former for processer og meningsskabelse blandt deltagerne, fx ser vi, at "hvis man kun vil drikke kaffe og tale store problemer", "råbe højt og sige underlige ting", "ikke kan socialisere", så kan det spirende fællesskab blive opløst: "nogen forstyrrer", "det gør andre urolige". For at et fællesskab kan blive til, fordrer det en midlertidig lukning (Hernes, 2014), og her kan for mange forstyrrelser udfordre et potentielt fællesskab. I bevægelsen hen imod et oplevet og kropsligt

erfaret fællesskab, opstår der samtidig en fravælgelse af muligheder og deltagelsespositioner, idet et fællesskab opstår i relation til noget andet og nogle andre.

Det bliver tydeligt, at den affektive stemning på netværksmøderne bliver central for de spirende fællesskaber. De deltagere som "gør andre urolige" og "er højtråbende" er med til at intensivere den affektive intensitet og forstyrre det spirende fællesskab. På den måde hjælpes vi af affektteorien til en forståelse af, at tilblivelsen af et fællesskab fordrer en affektiv afstemning hos de enkelte deltagere i forhold til andre. Et nødvendigt følelsesarbejde med at tune sig affektivt ind på de andre deltagere, synkronisere med de andre og skrue ned for den affektive intensitet og forstyrrende følelser, bliver tydelig (Bjergkilde, 2021; Blackman, 2012). På den måde kan vi forstå de fællesskabende processer som en relationel praksis, som formes af - den affektive afstemning og intensitet i rummet ("højtråbende", "de siger underlige ting" versus "vi har et godt socialt fællesskab"), - de oscillerende affekter ("hyggeligt" versus "forstyrrende") og - deltagernes relationelle følelsesarbejde ("dem kan vi ikke rumme", "de fungerer ikke"). Som vi kan se af de forskellige citater, så intensiveres følelserne jo mere de cirkulerer blandt deltagerne, idet de bekræfter hinanden i, at 'nogen', som fx psykisk sårbare, ikke passer ind. På den måde bliver det til en slags kollektiv referenceramme og 'kollektivt humør' blandt de deltagere, som er med til at afgrænse et oplevet fællesskab (Ahmed, 2004, 2014b; Bjergkilde, 2021).

Opsamlende kan vi sige, at det ufærdige og fleksible muliggør nye fællesskaber og deltagerpositioner, men samtidig fordrer tilblivelsen af et nyt potentielt fællesskab en affektiv afstemning (at man tuner sig ind på stemningen) og et relationelt følelsesarbejde (en transformerende selv-refleksiv proces) blandt de enkelte deltagere. Det betyder, at deltagerne både skal tune sig affektivt ind på stemningen, intensiteten og de oscillerende affekter i rummet (undgå at forstyrre) samtidig med, at de processuelt skal arbejde på eget selvforhold ("overskride egne grænser" som vi så i første analysedel) gennem et relationelt følelsesarbejde og blive til på nye måder (ikke kun drikke kaffe men lave håndarbejde). På den måde fordres der en affektiv afstemning hos den enkelte deltager med andre deltagere, samtaleemner og aktiviteter i de potentielle fællesskaber.

3. Balancering mellem affektive og (de)stabiliserende fællesskabende processer

I ovennævnte afsnit så vi, at den affektive afstemning og det relationelle følelsesarbejdet får betydning for deltagelsesmulighederne i de fællesskabende processer, og at når et fællesskab er ved at blive til, begynder der at opstå nogen lukninger. Det spirende fællesskab omkring kreativt håndarbejde, som tales frem i citaterne i forrige analyseafsnit, bliver til gennem fælles genkendelser og oplevelser (der er ikke plads til folk med store problemer), og det samler sig i et mønster af aktuelle begivenheder (vi samles om aktiviteter) (Brown & Stenner, 2009; Greco & Stenner, 2017). Denne tilblivelsesproces udelukker nogle deltagere og er samtidig nødvendig for, at et fællesskab

overhovedet kan blive til. Hvor vi i forrige afsnit undersøgte deltagelsesmuligheder i åbne spirende fællesskabende processer, undersøger vi i dette afsnit mulighederne for, at et netværk bliver til.

Liminalitetsteoretiken Szakoleczai (2000, s. 226) taler om, at vi har brug for det kreative, nye og potentielle, men samtidig har vi brug for mening og retning, fordi ellers opløses tingene, bliver ligegyldige eller resulterer i kaos, og så kan mulig transformation udeblive. Denne proces bliver særlig tydelig, når vi undersøger fællesskabers tilblivelsesmuligheder i den socialøkonomiske kontekst. Nedenstående gengives citater fra frivillige, som er med til at initiere og facilitere fællesskabende processer:

Forskellige unge er mødt op. Der er dialog mellem de unge og de frivillige, om hvorvidt de unge kunne tænke sig at være med i mulige netværk. En facilitator introduceres. Hun fortæller om, at hun fik en psykisk lidelse, og at hun syede forkert i starten. Så kom hun på højskole. Nu syr hun selv sine kjoler og tasker. En anden facilitator siger, at alt hendes tøj er genbrug. Tovholderen på mødet spørger om nogen vil være med i netværket. En siger, at hun skal tænke om det. En anden siger måske. Så kikker alle ned i bordet. Ingen siger noget. (Observationsnote fra et møde)

Man skal jo hele tiden huske på, at de frivillige er frivillige, altså lige meget hvad og hvordan og hvorledes, så det er det, der ryger først, hvis det er, at folk bliver pressede (...) Så det er den der følelse af at, jamen hvis du skal levere kage hver torsdag, og så du pludselig en dag simpelthen ikke kan, men du skal jo gøre det, så leverer du jo kagen med den energi. Så hvis man på en eller anden måde kan skabe et rum, hvor at man kan byde ind, når man har overskud som frivillig, sådan så det bliver ved med at være sjovt. Ellers bliver jeg kvalt i det. Jeg vil gerne lave de her arrangementer. Det er min stærke side at lave koncepter, min stærke side er altså at skabe en fed energi. Min svage side det er, hvis jeg bliver bedt om at gøre ting, som ikke giver mening for mig. (Interview facilitator)

Hvorvidt et fællesskab bliver til, afhænger af den affektive afstemning og det relationelle følelsesarbejde, som finder sted. I ovenstående citat, hvor en facilitator inviterer unge til at være med i et kreativt håndarbejdsværksted, forbliver den affektive intensitet og energi lav: "alle kikker ned" og "ingen siger noget". Facilitatoren positionerer sig som en, der fik en psykisk lidelse, og som fik det bedre af at komme på højskole og lære nye ting. De unge, som er mødt op, er visiteret fra kommunen, og de står selv i en sårbar position uden uddannelse og arbejde, men de åbner ikke op for hendes invitation. Den affektive afstemning mellem facilitatoren og de unge udebliver, og ingen tilkendegiver, at de gerne vil være med i netværket. Ingen af de unge kobler sig på processen med at udforske muligheder for deltagelse. Det betyder også, at muligheden for at et netværk opstår,

udebliver og opløses. I dette citat har vi set, hvorvidt deltagerne kobler sig på facilitatoren af et potentielt spirende fællesskab.

Det andet citat handler om, hvorvidt en facilitator kobler sig på lederne af den socialøkonomiske virksomhed og investerer i mulige netværk. Her bliver det tydeligt, at den affektive afstemning og energi udebliver eller lige opløses "jeg bliver kvalt". Den 'nødvendige' følelsesmæssige investering udebliver også, hvis det ikke giver mening for facilitatoren, som er frivillig: "min svage side er, hvis jeg bliver bedt om at gøre ting, som ikke giver mening for mig", "hvis du skal gøre det, så leverer du kagen med den energi". Her bliver fleksibiliteten og åbenheden i rammerne væsentlige. Facilitatoren oplever, at det liminale rum, som muliggøres af ledelsen, bliver for lukket og rammesættende, og så falder intensiteten og det relationelle følelsesarbejde. Hun efterspørger en nødvendig affektiv afstemning fra ledelsens side: "det skal blive ved med at være sjovt", "der skal være rum til at byde ind, når man har overskud".

Det tilføjer en ny dimension til forståelsen af de fællesskabende processer, og hvad det fordrer, for at et fællesskab kan blive til. Det, som vi bliver klogere på her gennem de empiriske citater, er, at for at et fællesskab kan blive til, fordrer det en affektiv afstemning (der skal være rum til at byde ind) og et relationelt følelsesarbejde (det skal give mening for at ville investere), der skal balanceres med en midlertidig destabilisering eller stabilisering af rammer (opleves rammerne fx for lukkede og allerede stabiliseret). Hvis denne afstemning og balancering mellem de strukturelle og affektive processer udebliver, kan det medføre en potentiel opløsning af spirende netværk som i ovenstående citat. Det bliver særligt tydeligt, når vi undersøger fællesskabende processer, som involverer frivillige, da deltagelsen står i en slags konkurrenceforhold til alt andet i hverdagen og livet: "det ryger først, hvis folk bliver pressede", "man kan byde ind, når man har overskud som frivillig".

På den måde kan vi på baggrund af empirien pege på, at det er ikke kun en affektiv afstemning og relationel følelsesmæssig proces, som oscillerer mellem forskellige intensiteter (sjov, kvalt) og følelser (mening, lyst til at byde ind). Det er også en proces, som oscillerer mellem åbne destabiliserende og lukkede stabiliserende rammer. Disse samtidige affektive og strukturelle processer fordrer en relationel afstemning og balancering, for at et fællesskab kan blive til.

Det bliver til en relationel og interagerende proces, som udspiller sig i mellemrummet, dvs. i overgangen til det 'nye', og den emergerer både gennem affektive (hvad er der energi omkring, hvilken intensitet fordres (ikke), diskursive (hvad kan der tales om) og materielle processer (hvad kan der laves). De får betydning for, hvorvidt der sker en midlertidig stabilisering eller opløsning af et fællesskab, samt hvilke aktører som inkluderes eller ekskluderes. Vi betoner det som midlertidige stabiliseringer, da vi tænker de fællesskabende processer som nogle, der hele tiden undergår en forandring, og det er særligt tydeligt, når vi undersøger en kontekst med frivillige. Det er denne

omskiftelige, vaklende og svingende proces, som er med til at betinge tilblivelsen af et fællesskab. Det betyder, at facilitatorer og andre involverede ledere, sættes på arbejde med at balancere og afstemme oscilleringerne mellem forskellige affekter/følelser og destabiliserende/stabiliserende processer.

3. Viljearbejde i de fællesskabende processer på tværs af kommune og civilsamfund

I dette afsnit udforsker vi samarbejdet på tværs af kommunal- og civilsamfundskonteksten. Samarbejdet foregår mellem en socialøkonomisk virksomhed og en kommune, som ønsker at fremme fællesskaber for unge udsatte borgere. I nedenstående citater bliver det tydeligt, at når nye samarbejder skal etableres, og rammerne stadig er åbne, intensiveres spændingerne og det følelsesmæssige arbejde mellem deltagerne yderligere, når det foregår på tværs af kontekster:

Man risikerer at kvæle de civilsamfundsinitierede aktører, hvis man ikke er med til at gøde dem positivt fra kommunal side (...) Forholdet til en kommune kan være både spændt og følelsesladet (...) Hvis de unge mennesker, når de kommer her, føler, at de bare kommer ind i ny afkrog af kommunen, så går projekt galt fra start (...) Vi kan noget med de unge, som kommunen ikke kan (...) Vi har ikke alle de forordninger og skrifter, hvor reglerne nogle gange overgår logikken. (Interview civil aktør)

Der kunne være noget kemi, som måske kan gøre, at det være svært at få italesat, hvad det egentlig er, man gerne ville understøtte hinanden med. Der kan være nogle forskellige opfattelser af, hvilke kompetencer og uddannelse man skal have, for at kunne løse sådan nogle opgaver, hvor de fagprofessionelle i kommunen måske ikke helt synes, at den civilsamfundsinitierede virksomhed kunne leve op til det, som man forventede, og ikke i det tempo man var vant til (...) Jeg tror, at man har syntes, at samarbejdet med en civilsamfundsinitieret instans kan være lidt svær at håndtere, hvis den er inde mange steder i kommunen og meget offensiv i forhold til, at den gerne ville samarbejde med kommunen (...) Det er jo sådan noget med at respektere hinandens roller, og vi skal måske have nogle mere langsigtede mål. (Interview kommunal aktør)

Altså det der jo er i vores system, det er, at selvom direktionen synes det er en god idé, og vi skal gøre de her ting, så kan man jo godt gå ud til et center og så sige: I skal lave noget arbejde med en civilsamfundsinitieret aktør. Men hvis kemien ikke er der, og man ikke finder sammen i et fornuftigt samarbejde (kort pause), så er det jo også nemt at få sådan noget samarbejde til ikke rigtig at blive til noget. (Interview kommunal aktør)

Så de, der står i spidsen hos begge parter og driver læsset, det kræver at vedkommende ikke er tonedøv (...) Så der er et eller andet med det der med musikalitet, lydhørhed, samklang, genklang. Ja altså musikaliteten, som har sin evne til at lytte, høre, samtale, prøve og forstå og lægge bånd på egne hensyn. (Interview kommunal aktør)

Det første, som fremhæves i ovennævnte citater, er forskellighederne i kommunale og civilsamfundsinitierede kontekster. Citaterne viser, at der er forskellige oplevelser af, hvad der er værdifuldt, og hvad der anerkendes som ressourcer, når et samarbejde skal etableres. Kommunen har fokus på bestemte kompetencer, uddannelse og fagprofessionalisme, dvs. det man har med i 'bagagen'. Her er det det individuelle bagudrettede, som legitimeres og gøres vigtigt. Samtidig er de strukturelle rammer for udførelsen af arbejdet, såsom lovgivning, mål, kommandoveje og en fremtidig tidshorisont centrale. I den civilsamfundsinitierede kontekst er der fokus på spirende fællesskaber og på, hvad der kan opleves 'logisk' og frugtbart for deltagerne her og nu, som vi kan se af citaterne. Der er fokus på noget potentielt nutidigt og på frigørelse af tidligere positioner. Her fremhæves frie og åbne rammer som noget, der rummer særlige muligheder for deltagerne. I citatet bliver det tydeligt, at praksis gøres på forskellige måder og materialiserer sig i kroppe (fx sagsbehandler, frivillig), diskurser (uddannelse, nutidig 'kunnen') og materialitet (lovgivning, ikke-kommunale bygninger). De åbne, fleksible rammer hos de civilsamfundsinitierede aktører muliggør nye deltagelsespositioner og en ny start, hvilket det kommunale system ser et potentiale i, men samtidig fungerer det kommunale system på andre præmisser og tidshorisonter, da kommunen uundgåeligt er bundet op på lovgivning og dokumenterbare resultater.

Det strukturelt afgrænsede i den kommunale kontekst og de frie eksperimenterende rammer i den socialøkonomiske kontekst trækkes her op som umiddelbart uforenelige. Men hvis vi kikker nærmere på citaterne, så fremhæves kemien begge steder som væsentlig for overhovedet at kunne være nysgerrig på hinandens forskellige praksis. Hvis kemien ikke er til stede mellem partnerne, så bliver forskellighederne for svære at overskride og en udforskning besværliggøres ifølge citaterne: "Der kunne være noget kemi, som måske gjorde, at det var lidt svært at få italesat, hvad det egentlig var man gerne ville understøtte hinanden med" og "forholdet kan være spændt og følelsesladet".

Den affektive afstemning i samarbejdet fremhæves som central, og høj affektiv intensitet kan her også være et båndspænd. Hvis man ikke er afstemt, kan den anden part opleves som "tonedøv". Men som vi også kan se af citatet: "Hvis kemien ikke er der (...), er det nemt at få samarbejdet til ikke rigtig at blive til noget", så det handler ikke kun om, hvorvidt 'den' er der eller ej. Det fordrer et relationelt følelsesarbejde hos begge parter, og dette behov bliver endnu mere udtalt, når der skal samarbejdes på tværs af kontekster. Inspireret af Ahmed (2014b) kan man sige, at deltagerne også skal arbejde med at justere deres 'villighed'. Dvs. det fordrer et arbejde med at lukke mellemrummet

mellem, hvordan de føler, og hvordan de burde føle: "lydhørhed, samklang, genklang". Det sætter alle deltagere på overarbejde, da de skal samarbejde på tværs af forskellige bundlinjer og værdier.

Kommunale medarbejdere kan fx få at vide af direktionen, at de skal samarbejde med et bestemt lokalt initiativ, men det fordrer, at der arbejdes med ens egen vilje til dette, særligt hvis kemien ikke umiddelbart er der, hvis man ikke kan se meningen med et samarbejde, og der er forskellige baggrunde. Det handler ikke kun om, at man anstrenger sig for at lukke hullet mellem 'skulle og ville', men at man gør det overbevisende (Ahmed, 2014b). Vi kan her sige, at det fordrer et selvoverskridende følelsesarbejde, hvor begge parter er 'villige' på det samme tidspunkt. I ovenstående citat er der fx en tidsforskel i, hvornår man mener, man burde være i mål. Det kan opleves som "ikke i det tempo, man er vant til". Dvs. citaterne viser, at der er ikke afstemt omkring, hvornår og hvordan der samarbejdes omkring de unge. Villighed handler også om, hvordan vi bringes i affekt (påvirkes), og om vi lader os bringe i affekt, dvs. hvordan vi affektivt afstemmer eller undlader. Dvs. arbejdes der med koordinering af vilje, følelse og intellekt, og forsøger man at afstemme og kultivere ens følelser, ønsker og tanker i retningen af et fælles formål? (Ahmed, 2014b). Hvis 'viljen' til det følelsesmæssige arbejde fremstår fraværende, som indikeret i ovenstående citater, peges der på, at man skal arbejde med "musikaliteten" og "lægge bånd på egne hensyn".

Overordnet kan vi sige, at når helt nye fællesskaber skal blive til på tværs af forskellige parter med helt forskellige praksisser og logikker, der gøres og praktiseres affektivt, diskursivt og materielt forskelligt, så fordrer det et intensiveret kollektivt viljesarbejde. I de tidligere citater, hvor de liminale processer udspiller sig inden for en civilsamfundsinitieret kontekst, rammesættes processerne af materielle aktiviteter, en diskurs om at undgå at tale for meget om problemer, en bestemt affektiv stemning, et frivilligt engagement osv., som afstemmes i en fælles referenceramme for at kunne blive til et fællesskab. Denne relationelle afsøgende proces udspiller sig også i eksemplet med kommunen og den civilsamfundsinitierede aktør - både diskursivt (hvad skal være i fokus), affektivt (kemi, afstemning) og materielt (position, lovgivning). Men spændingen i denne proces intensiveres yderligere, da referencerammerne samt de tidlige (mål, nutid) og rumlige (kommunekontor, socialøkonomiske virksomhed) orienteringer gøres og udtrykkes meget forskelligt. På den måde kommer alle deltagerne på overarbejde. Deltagerne står i en liminal proces, hvor de 'er både og', dvs. de står i mellemrummet og overgangen fra 'gammel praksis' til 'ny praksis'. Men når ingen potentielle referencerammer er ved at blive til i de åbne liminale processer, er alt muligt - herunder også opløsning af et potentielt samarbejdsfællesskab. Den affektive og strukturelle balancering og afstemning i de fællesskabende processer, som vi udfoldede i sidste analyseafsnit, tilføjes her en ekstra dimension. Når de liminale processer udspiller sig på tværs af forskellige kontekster, hvor det er et mere forpligtende samarbejde, fordrer det relationelle følelsesarbejde også et intensiveret viljesarbejde, idet det rækker udover personlige og

organisatoriske interesser. Der er her et kollektivt viljesarbejde, hvor nye veje skal findes, samtidig med at deltagerne stadig skal navigere i de praksisser, de har med ind i det spirende fællesskab.

E. Konklusion og diskussion

I denne artikel har vi haft fokus på fællesskabelse i mere end en forstand. Vi har udforsket tilblivelsen, udeblivelsen eller opløsningen af potentielle fællesskaber både i og på tværs af kommunale og socialøkonomiske samarbejdskonstellationer, samt udforsket muligheder eller udfordringer med deltagelse i sådanne potentielle fællesskaber.

I første del af analysen har vi undersøgt, hvorledes det fællesskabende netværk fungerer som en liminal affektiv teknologi, der faciliterer et kollektiv rum, hvor klassiske strukturer, positioner og kategorier opløses, og derved åbnes der for nye deltagelsesmuligheder. For at de liminale processer kan udspille sig 'frigjort' af tidligere positioner, inviteres der til, at man undgår at tale for meget om personlige problemer, og at man sammen danner et fællesskab, hvor aktiviteten, som fx håndarbejde, er i centrum. Der italesættes en praksis i de liminale processer om at 'parkere' fortiden, tidligere positioner og kategorier, og det muliggør, at man kan blive til på nye måder i et spirende fællesskab sammen med andre. Disse liminale processer understøttes af en affektiv stemning, som er positivt ladet, hvor man føler sig velkommen, så man har lyst til at være med til at skabe noget nyt.

Fællesskabelses-processer ser vi således som nogle, der emergerer både fra diskursive (hvad kan man tale om), materielle (hvad kan man lave fx håndværk) og affektive (hvilken stemning mødes man med som ny deltager) interagerende processer. På baggrund af vores procesteoretiske udgangspunkt og empirien forstår vi således et fællesskab som en relationel og følt oplevet praksis, der hele tiden er ved at blive til. Vi så her, at de relationelle dynamikker og forhandlinger mellem deltagerne intensiveredes, når rammerne var åbne.

I anden del af analysen undersøgte vi, hvorledes potentialet i det ufærdige og fleksible muliggør nye fællesskaber og deltagerpositioner, men at der samtidig opstår nye uformelle kollektive referencerammer i det spirende fællesskab. Hvis et fællesskab skal blive til, fordrer det, at noget træder i baggrunden, og lukninger foretages (en fælleshed om hvad der gøres og tales om i netværket). Det betyder, at der foregår en slags synkronisering mellem deltagerne. Dvs. der udspiller sig en slags afstemning af affekter (hyggelig, forstyrrende) og intensiteten i rummet (rolig, højtråbende). De enkelte deltagere skal i den proces tune sig affektivt ind på stemningen, intensiteten og de oscillerende affekter i rummet, samtidig med at de inviteres til at overskride eget selvforhold og grænser iht. tidligere positioner (fx psykisk syg). De ufærdige og fleksible rammer

muliggør nye fællesskaber og deltagerpositioner, men samtidig fordrer tilblivelsen af et nyt potentielt fællesskab en affektiv afstemning (at man tuner sig ind på stemningen) og et relationelt følelsesarbejde (transformerende) blandt de enkelte deltagere, hvis de vil være en del af fællesskabet. På den måde åbnes der både for nye udviklingsmuligheder for den enkelte, samtidig med en potentiel kollektiv fravælgelse - i en og samme bevægelse.

I den tredje delanalyse så vi, at der udspiller sig en oscillerende proces mellem forskellige affekter/følelser og (de)stabiliserende organiseringer. De liminale fællesskabende processer fordrer en slags kollektiv afstemning og balancering, - når affekter oscillerer mellem høj og lav intensitet, - når følelser oscillerer mellem positive og negative følelser, - og når organiseringer oscillerer mellem stabiliserende og destabiliserende processer. Det bliver til en relationel og interaktiv proces, som udspiller sig i mellemrummet, dvs. i overgangen til det 'nye'. Den materialiserer sig i en affektiv (den måde vi afstemmer på), diskursiv (det vi gør og taler om) og materiel (sted, aktivitet) praksis, der peger ind i en midlertidig stabilisering eller en opløsning af et fællesskab. Det fællesskab omkring kreativt håndarbejde, som blev talt frem i citaterne i de første afsnit, bliver til gennem afstemning af fælles genkendelser og oplevelser (her undgår vi at tale om de store problemer), og det samler sig i et mønster af aktuelle begivenheder (vi samles om aktiviteter). Denne formerende tilblivelsesproces udelukker nogle deltagere og er samtidig nødvendig for, at et fællesskab overhovedet kan blive til.

I eksemplet med facilitator og deltager så vi på trods af vidt åbne rammer, at hvis den affektive intensitet (engagement, interesse) forbliver lav, det nødvendige relationelle følelsesarbejde og den affektive afstemning udebliver, så opløses det potentielle fællesskab. I eksemplet med facilitator og leder så vi samtidig, at hvis rammerne omvendt opleves for lukkede, udebliver den nødvendige affektive afstemning og det relationelle følelsesarbejde, og så kan tilblivelsen af et potentielt fællesskab også udeblive. Det understreger, at der ikke findes en 'given' balance i arbejdet med de fællesskabende processer.

At afstemme og balancere oscileringerne mellem forskellige affekter/følelser og (de)stabiliserende organiseringer bliver således en løbende relationel proces. Det er både en omskiftelig, vakkende og svingende proces, hvor relationer og mulige rammer får betydning i det mellemrum, hvor et potentielt fællesskab er ved at blive til. Det betyder, at facilitatorer og andre ansvarlige ledere af netværk sættes på arbejde med at afstemme og balancere forskellige affekter og følelser med forskellige stabiliserende og destabiliserende organiseringer, hvis et fællesskab skal blive til.

I delanalyse fire så vi, at der er meget forskellige orienteringer, logikker, bundlinjer og fokus på ressourcer i henholdsvis en kommunal og civilsamfundsiniteret kontekst, hvilket får betydning, når der skal samarbejdes omkring fællesskabende processer. I en kommunal kontekst fremhæves

betydningen af lovgivning, kommandoveje, dokumentering og målbarhed samt uddannelse, fagprofessionalisme og kompetencer. Dvs. der er fokus på det, man har med sig i bagagen (som facilitator, deltager), det bagudrettede (dokumentation) samt det fremadrettede (mål). I den civilsamfundsinitierede kontekst ser vi fra empirien, at der er fokus på åbne rammer, at der ikke er nogen forudbestemte mål for deltagerne, og at fokus ligger på afprøvning af nye deltagelsespositioner, dvs. på at holde størst mulig åbenhed for det, der kan opstå her og nu. I citaterne bliver det tydeligt, at praksis gøres på forskellige måder og materialiserer sig i forskellige kroppe og positioner (frivillig, sagsbehandler), diskurser (uddannelser, kompetencer) og materialitet (bygninger, lovgivning) på tværs af forskellige tidsorienteringer (hvad har vi med os, hvad kan du blive til).

Overordnet kan vi opsummere, at når de fællesskabende processer udspiller sig på tværs af kommunale og civilsamfundsinitierede kontekster, så øges spændingerne og den affektive intensitet. Udspændtheden mellem forskellige affekter, følelser og mulige (de)stabiliserende organiseringer intensiveres yderligere. I eksemplet, hvor deltagerne i et potentielt nyt samarbejdsfællesskab har så forskellige referencerammer med sig, som de måske ikke har mulighed for helt at slippe i de liminale processer, sættes de på overarbejde. Når ingen nye potentielle referencerammer er ved at blive til i de liminale processer, er alt muligt, herunder også opløsning af et potentielt samarbejdsfællesskab. Vi kan derfor tilføje, at følelsesarbejdet i de liminale processer også fordrer et intensiveret viljesarbejde, særligt når det er praksisser og mennesker med meget forskellige referencerammer. Her kræves der et kollektivt viljesarbejde, hvor nye veje skal findes, samtidig med at deltagerne stadig skal navigere i de organisatoriske praksisser, de har med ind i det spirende tværororganisatoriske samarbejde omkring nye fællesskaber. 'Parkering' af forpligtende referencerammer, samtidig med afsøgning af nye fællesskabende muligheder, kan være en udfordrende proces.

Opsummerende har vi gennem artiklen fremanalyseret en opmærksomhed på, at man både som deltager i og facilitator af fællesskabende processer må arbejde med affektiv afstemning og et relationelt følelsesarbejde for at kunne blive en del af et fællesskab. Ligeledes må man som facilitator og leder i arbejdet med fællesskaber afstemme og balancere affekter, følelser og strukturelle åbninger/lukninger, hvis et fællesskab overhovedet skal blive til.

Hvordan kan man så arbejde videre med fællesskabelse i praksis? Fællesskab er noget, som de fleste gerne vil og synes er en god idé – det indikerer noget godt, og at alle er med. I analysen i denne artikel bliver vi dog også mindet om, at et fællesskab altid hviler på en eller anden form for afgrænsning til omverdenen. Det vil sige: et fællesskab består, fordi der er noget uden for, der ikke er dette fællesskab. Fællesskabet hviler altså på en form for midlertidig lukning mod omgivelserne. I empirien ser vi, at det indimellem også bliver en del af tovholderes opgave at acceptere eller

ligefrem facilitere, at denne lukning kan ske, fx når de forholder sig til deltagere, som forstyrrer aktiviteten så meget, at netværket i så fald opløses. Samtidig står de ofte med et ideal om inklusion, og om fællesskabet som noget der gør godt, og som alle kan være med i. Deres engagement foregår således i en udspændthed mellem den overordnede gode idé om fællesskabet og de midlertidige lukninger – hvor de i interaktion med deltagerene kommer til at tage stilling til, hvilke deltagelsesformer der skal vælges til, og hvilke lukninger der skal foretages. Det empiriske materiale minder om, at dette er et krævende sted at stå, og at udspændtheden kan bidrage til, at engagementet ophører. Her kan det være en god idé at forberede og støtte tovholderne i at stå i denne udspændthed. Ligeledes blev vi i analysen mindet om, at ledere af frivillige og tovholdere også er nødt til at træffe lignende valg, hvis et netværk overhovedet skal blive til. Her kan det være vigtigt at fremme refleksioner omkring arbejdet med fællesskabet på flere niveauer (deltagere, facilitatorer, ledere), således at opmærksomheder om til- og fravalg og de afledte konsekvenser foretages løbende. Dette kan være en måde at sikre vedvarende udvikling af mulige fællesskabende netværk og løbende overveje mulige deltagelsespositioner.

For det andet minder analysen os om, at når formelle procedurer og rammer trækkes tilbage, får de affektive størrelser såsom stemning, kemi og atmosfære, viljearbejde samtidig også en større rolle. Det er nemlig det, som holder mennesker, steder og begivenheder sammen og giver et initiativ en oplevelse af fælleshed og retning. Disse affektive størrelser er i samspillet med potentielle strukturelle åbninger/lukninger med til at afgøre, om samarbejdet bliver til noget eller ej. Dette gælder både i netværksaktiviteterne i en socialøkonomisk virksomhed og i nye former for samarbejde på tværs af kommune og socialøkonomisk initiativ. Særligt i tværgående samarbejder sættes fællesskabers tilblivelse på spidsen, da forskellige bundlinjer, værdisæt og referencerammer spiller ind – dette på trods af en enighed om at lave nye innovative fællesskabende samarbejder og diskursen om, at ”vi skal udfordre os selv og være nysgerrig på de andre”. Interessen er der, men forskellige ophav og forpligtelser kan være svære at tilsidesætte og nulstille, og det kan skabe en udspændthed for de involverede facilitatorer og ledere. Også her kan det være frugtbart i praksis at skabe åbne refleksionsrum på tværs af ledelsesniveauerne både i kommunale og civilsamfundsinitierede organisationer, så der opnås den nødvendige indsigt i hinandens praksis. Analysen rejser således en opmærksomhed i henhold til den indsats, som facilitatorer og ledere både i socialøkonomiske virksomheder og kommuner arbejder med i udviklingen af nye fællesskaber. Samtidig rejser den en opmærksomhed på, at det at skabe rum for nye deltagelsespositioner og nye samarbejder i de fællesskabende processer fordrer understøttelse, indsigt i andre samarbejdspartnere og vedvarende udfordring af de afgrænsninger, der er nødvendige at foretage.

Noter

1. Forhold mellem følelser og affekt peger ind i en større teoretisk diskussion, som vi ikke vil folde ud i en empirisk artikel. Vi læner os op ad Stenners forståelse af affekt og følelse, hvor han ikke ønsker at adskille dem. Han tænker nemlig begge begreber som nogle, der er med til at transformere og ”processe” tilblivelser, før noget midlertidigt former og stabiliserer sig (se Stenner & Moreno-Gabriel, 2013).

Tak

Artiklen er blevet til i forbindelse med projektet ’Velfærdsinnovation mellem civilsamfund og kommune’, som Velux fonden har bevilliget midler til.

Referencer

Ahmed, S. (2004). Affective Economies. *Social Text*, 22(2), 117-139.
https://doi.org/10.1215/01642472-22-2_79-117

Ahmed, S. (2014a). *The cultural politics of emotion* (Second edi). Edinburgh University Press.
<https://doi.org/10.4324/9780203700372>

Ahmed, S. (2014b). *Willful subjects*. Duke University Press.
<https://doi.org/10.1515/9780822376101>

Albrechtsen, T. R. S. (2015). *Professionelle læringsfællesskaber : teamsamarbejde og undervisningsudvikling*. I *Undervisning og læring* (1. udgave,). Dafolo.

Barad, K. (2007). *Meeting the universe halfway : quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Duke University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv12101zq>

Bjergkilde, D. (2019). *Hvorfor er det så svært, når det skulle være så godt? Ledelse og udvikling af professionelle læringsfællesskaber*. I F. B. Andersen (Red.), *Team, læringsfællesskaber og ledelse i skolen*. Klim.

Bjergkilde, D. (2021). *Ledelse og organisering af fællesskabende forandringsprocesser i folkeskolen. Læsninger af tilblivelser, tærskler og fravær i skolen: Ph.d. afhandling*. Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse. Aarhus Universitet.

Bjergkilde, D. & Pallesen, E. (2022). *Dis/continuity and dis/organizing effects: exploring absent presences in educational change projects*. *ephemera theory and politics in organization*, 22(1).

Blackman, L. (2012). *Immaterial bodies : affect, embodiment, mediation*. I *Theory, Culture & Society*. Sage Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446288153>

Brown, S. D. & Stenner, P. (2009). Psychology without foundations : history, philosophy and psychosocial theory. SAGE. <https://doi.org/10.4135/9781446269268>

Christensen, M. (2020). Ny udsathed i ungdomslivet. Tidsskrift for Professionsstudier, 16(31), 142-144. <https://doi.org/10.7146/ftp.v16i31.122767>

Cromby, J. & Willis, M. E. H. (2016). Affect-or feeling (after Leys). Theory & Psychology, 26(4), 476-495. <https://doi.org/10.1177/0959354316651344>

Davies, B. & Harré, R. O. M. (1990). Positioning: The Discursive Production of Selves. Journal for the Theory of Social Behaviour, 20(1), 43-63. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.1990.tb00174.x>

Fullan, M. (2014). The principal : three keys to maximizing impact / Michael Fullan (First edit). Jossey-Bass.

Gennep, A. van. (1960). The rites of passage. The University of Chicago Press.

Gherardi, S., Murgia, A., Bellè, E., Miele, F. & Carreri, A. (2018). Tracking the sociomaterial traces of affect at the crossroads of affect and practice theories. Qualitative Research in Organizations and Management: An International Journal. <https://doi.org/10.1108/OROM-04-2018-1624>

Görlich, A., Pless, M., Katznelson, N. & Graversen, L. (2019). Ny udsathed i ungdomslivet: 11 forskere om den stigende mistro blandt unge. Hans Reitzels Forlag.

Greco, M. & Stenner, P. (2017). From paradox to pattern shift: Conceptualising liminal hotspots and their affective dynamics. Theory & Psychology, 27(2), 147-166. <https://doi.org/10.1177/0959354317693120>

Gregg, M. & Seigworth, G. J. (2010). The affect theory reader. Duke University Press. <https://doi.org/10.1215/9780822393047>

Hernes, T. (2014). A process theory of organization (First edit). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199695072.001.0001>

Juelskjær, M. (2019). At tænke med agential realisme (1. udgave.). Nyt fra Samfundsvidenskaberne.

Kirkeby, O. F. (2014). Organisationsfilosofi : en studie i liminalitet (1. udgave.). Samfundslitteratur.

Kofoed, J. & Stenner, P. (2017). Suspended liminality: Vacillating affects in cyberbullying/research. Theory & Psychology, 27(2), 167-182. <https://doi.org/10.1177/0959354317690455>

La Cour, A. (2021). Ledelse af frivillige-når regler og værdier brydes. Public Governance Research, 6, 1-19. <https://doi.org/10.22439/pgr.v6i0.6174>

Mørck, L. L., Schwartz, I. & Christensen, T. W. (2022). Fællesskabende praksisser. I Fællesskabende praksisser. Frydenlund Academic.

- Resch, B. & Steyaert, C. (2020). Peer collaboration as a relational practice: Theorizing affective oscillation in radical democratic organizing. *Journal of Business Ethics*, 164(4), 715-730. <https://doi.org/10.1007/s10551-019-04395-2>
- Sønderskov, T. S. (2011). Den nye mulighed. Social innovation i en forretningsmæssig kontekst. I Ph.d.- serie 16.2011. Copenhagen business school.
- St. Pierre, E. A. & Jackson, A. Y. (2014). Qualitative Data Analysis After Coding. *Qualitative Inquiry*, 20(6), 715-719. <https://doi.org/10.1177/1077800414532435>
- Staunæs, D. & Juelskjær, M. (2014). Postpsykologisk subjektiveringsteori : problemet med personligheden version 2.0. I *Personlighedspsykologi* (1., s. 315-346). Hans Reitzel.
- Staunæs, D. & Pors, J. G. (2015). Thinking educational policy and management through (frictional) concepts of affects. I *Education policy and contemporary theory* (s. 99-109). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315818429-9>
- Stenner, P. (2017). Liminality and experience. A transdisciplinary approach to the psychosocial . Palgrave, Macmillan. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-27211-9>
- Stenner, P. & Moreno-Gabriel, E. (2013). Liminality and affectivity: The case of deceased organ donation. *Subjectivity*, 6(3), 229-253. <https://doi.org/10.1057/sub.2013.9>
- Stewart, K. (2011). Atmospheric Attunements. *Environment and Planning D: Society and Space*, 29(3), 445-453. <https://doi.org/10.1068/d9109>
- Szokolczai, A. (2000). Reflexive historical sociology. I *Routledge Studies in Social and Political Thought*. Routledge.
- Tortzen, A. (2019). Samskabelse af velfærd. Muligheder og faldgruber. Hans Reitzels Forlag.
- Wetherell, M. (2012). *Affect and emotion : a new social science understanding*. SAGE. <https://doi.org/10.4135/9781446250945>
- Whitehead, A. N. (1985). *Process and reality : an essay in cosmology : Gifford lectures delivered in the University of Edinburgh during the session 1927-28. Corrected edition*. I *Gifford lectures ; 1927-28*. The Free Press.
- Ziegler, M., & Adelskov, T. (2019). Vi er fælles om fremtidens velfærd. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 21(4). <https://doi.org/10.7146/tfa.v21i4.118067>